

М.В. Плотнікова

асистент

ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”,

м. Суми

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ДЕЯКИХ ПРАВОВИХ АКТІВ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Діяльність Національного банку України (далі – НБУ) по реалізації покладених на нього функцій виявляється в конкретних діях його органів та посадових осіб, завдяки яким управлінська діяльність набуває певних форм. На наш погляд, правовою формою державного регулювання діяльності банків є прийняті у встановленому порядку правові акти НБУ, причому кожному способу державного регулювання відповідає певний вид правового акту.

Найчастіше правові акти класифікують за їх нормативною природою, поділяючи їх на нормативні та ненормативні (акти індивідуального змісту) [1, с. 5]. Правовою формою більшості способів, які НБУ використовує для регулювання діяльності банків, є нормативні акти та індивідуальні приписи. Однак, дослідження правових форм реалізації таких функцій НБУ як проведення грошово-кредитної політики або організація системи рефінансування дозволило зробити висновок, що їх виконання передбачає видання актів з іншими характеристиками.

Дослідники правові акти з нехарактерними рисами відносять до атипових правових актів [2, с. 100]. Серед правових актів НБУ атиповими, тобто такими, які однозначно не можна віднести до нормативних чи індивідуальних правових актів, є рішення про встановлення офіційного курсу валют, процентних ставок, облікової ставки НБУ тощо. Такі правові акти не проходять державної реєстрації в Міністерстві юстиції, тому відповідно до ст. 56 Закону України “Про НБУ” їх не можна вважати нормативними актами НБУ. Приймаються вони на виконання інших нормативних актів, проте не розраховуються на один конкретний випадок, тому їх важко однозначно віднести до індивідуальних правових актів.

Прикладом такого правового акту є Постанова Правління НБУ від 21 березня 2012 р. № 102 “Про регулювання грошово-кредитного ринку”. В ній наводяться аргументи, в тому числі статистичні дані, на користь затверджених постановою нормативів. Другим пунктом вказаної постанови встановлюється порядок формування обов’язкових резервів на рахунку у НБУ, нормативи обов’язкового резервування, обсяги обов’язкових резервів. Таке повноваження НБУ передбачено у п. 1.10 Постанови Правління НБУ від 16.03.2006 р. № 91 “Про затвердження Положення про порядок формування обов’язкових резервів для банків України та філій іноземних банків в Україні”. Нормативи Постанови № 102 розраховані на всі банківські установи, але вони є ситуативними, зумовленими різними чинниками, що впливають на стан грошово-кредитного ринку (зацікавленість населення в заощадженнях, цінова динаміка, нестабільність зовнішніх фінансових ринків тощо).

Рішенням НБУ, яке має схожі властивості, є перелік цінних паперів, які НБУ може розглядати у якості прийнятного забезпечення кредитів рефінансування, що видається на виконання вимог п. 3.6. “Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України”, затвердженого постановою Правління НБУ від 30 квітня 2009 р. № 259. Зазначений перелік надається для використання в роботі банківських установ, нового правила поведінки не встановлює, лише здійснюється інформування про умови укладання в

подальшому договорів, пов'язаних з рефінансуванням банків для підтримання їх ліквідності. Цей перелік доводиться до відома банків листом, наприклад, в Листі НБУ від 25.06.2012 р. № 19-015/6339, підписаним Директором Генерального департаменту грошово-кредитної політики, надається перелік цінних паперів, які НБУ може розглядати у якості прийнятного забезпечення кредитів рефінансування у III кварталі 2012 р. На наш погляд, в листі обов'язково повинно бути посилення на відповідні рішення уповноваженого на це суб'єкта, яким затверджено цей перелік.

Ще одним правовим актом НБУ, права природа якого не однозначна, є рішення про встановлення облікової ставки НБУ. Відповідно до ст. 1 Закону України "Про НБУ" облікова ставка НБУ – це один з монетарних інструментів, за допомогою якого Національний банк встановлює для банків та інших суб'єктів грошово-кредитного ринку орієнтир щодо вартості залучених та розміщених грошових коштів. За допомогою маніпуляцій з офіційною обліковою ставкою центральні банки впливають на стан не тільки грошового, але і фінансового ринку в цілому.

Зрозуміло, що інструменти грошово-кредитної політики в основному потребують оперативного використання, тому недоцільно надавати рішенням, що їх опосередковують всіх властивостей нормативно-правових актів. Однак, на наш погляд, слід передбачити в ст. 25 Закону України "Про НБУ" обов'язковість їх оприлюднення. Адже важливою стадією процесу прийняття правового акту є доведення акта до відома виконавців та заінтересованих осіб. В п. 5 ч. 1 ст. 68 Закону "Про Національний банк України" зазначається, що НБУ забезпечує щомісячне інформування громадськості про рішення Правління стосовно процентних ставок та умов проведення трансакцій з банками та про факти, які є важливими для осіб, що функціонують на фінансовому ринку, а також про здійснювану ним політику рефінансування, валютну політику. А в ч. 2 ст. 68 визначено, що НБУ інформує громадськість про свою діяльність шляхом опублікування відповідних відомостей на сторінках офіційного інтернет-представництва Національного банку та в офіційному виданні Національного банку, проведення керівниками Національного банку прес-конференцій, виступів на радіо і телебаченні, створення програм та передач телерадіоорганізацією Національного банку та в інший передбачений законом спосіб.

Положення ст. 68, на наш погляд, не мають чіткого характеру щодо публікації рішень НБУ. Так, 19 червня 2012 р. Правління НБУ прийняло Постанову № 248 "Про деякі питання регулювання грошово-кредитного ринку", 21 червня опублікувало її на офіційному веб-сайті НБУ [3], і ані в "Віснику Національного банку України", ані в Додатку до журналу – збірнику "Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності" опубліковано цієї постанови не було. В самій постанові в п. 3 збільшувалися норми обов'язкового резервування визначалося, що вони набирають чинності з 30 червня 2012 р., однак, п. 3 ст. 36 Закону України "Про НБУ" містить положення, що рішення про підвищення нормативу обов'язкового резервування набирає чинності не раніше ніж через 10 днів після його публікування. НБУ фактично не "опублікував рішення", а "проінформував громадськість про свою діяльність" в розділі прес-релізи на своєму веб-сайті про підвищення норм обов'язкових резервів для банків.

Для банків же НБУ доводить до відома та використання в роботі витяг з постанови Правління НБУ від 19.06.2012 р. № 248 шляхом надсилання Листа від 20.06.2012 р. № 19-012/6158-616. Саме така діяльність НБУ дає підстави деяким

дослідникам вважати листи та телеграми НБУ правовими актами НБУ [4, с. 182–183]. Ми вважаємо, що лист є способом довести інформацію, яка міститься в Постанові Правління до адресатів, а не новим правовим актом.

Тому, на наш погляд, в ст. 68 Закону України “Про НБУ” слід детальніше встановити механізм публікації правових актів НБУ, пов’язаних з реалізацією грошово-кредитної політики.

Проведене дослідження правових актів НБУ дозволяє виділити з їх сукупності такий вид правових актів НБУ як інформаційні акти. За своєю правовою природою інформаційні акти схожі і з нормативними, і з правозастосовчими актами, однак їх властивості не дозволяють віднести їх до цих груп. У зв’язку з цим в Законі України “Про НБУ” для них слід визначити іншу ніж для нормативно-правових актів форму вираження. Для розмежування різних видів правових актів Правління пропонуємо всі акти, що містять норми права видавати у формі постанов, правозастосовчі – у формі рішень; інформаційні – розпоряджень.

Список використаної літератури

1. Правовые акты: антикоррупционный анализ: науч.-практ. пособ. / [И.С. Власов и др.]; отв. ред.: Ю.А. Тихомиров, Т.Я. Хабриева, В.Н. Найденко; Институт законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве Российской Федерации; Научно-исследовательский центр ФСБ России. – М.: Юридическая фирма “Контакт”; Волтерс Клувер, 2010. – 176 с.
2. Кивленок Т.В. Некоторые виды атипичных правовых актов / Т.В. Кивленок // Вестник Владимирского юридического института. – 2009. – № 2 (11). – С. 99–104.
3. Про деякі питання регулювання грошово-кредитного ринку: прес-реліз [Електронний ресурс] / Національний банк України. Офіційне інтернет представництво [сайт]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=116147. – Назва з екрану. – Дата доступу 27.08.2012.
4. Латковська Т.А. Фінансово-правові питання формування центральних та державних банків в Україні, країнах центральноєвропейської та англосаксонської систем права: монографія / Т.А. Латковська. – О.: Юридична література, 2007. – 280 с.

Плотнікова, М.В. Проблеми визначення правової природи деяких правових актів Національного Банку України [Текст] / М.В. Плотнікова // Актуальні питання публічного та приватного права: тези доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції (3 жовтня 2012 р.) / за ред. В.М. Огаренка та ін. – Запоріжжя: КПУ, 2012.- С. 223-225.